

Grojimo ritminiais instrumentais galimybės kūrybinei saviraiškai ugdyti

Dabartiniame lietuvių kalbos žodyne (2000) muzikavimas apibūdinamas kaip muzikos (instrumentinis) kūrinio atlikimas, grojimas – griežimas instrumentu. Z. Rinkevičiaus (2002) teigimu, muzikavimo terminas apima kelias reikšmes: 1) muzikavimas kaip profesionalų arba muzikos mėgėjų grojimas, 2) muzikavimas kaip muzikos atlikimo profesionalumo lygmuo, meninė kokybė, atlikimo meistriškumas. Mokslininkas ypač išskiria grojimo instrumentais veiklos svarbą. Mokykloje ši veikla susijusi su skudučiaivimu, grojimu dūdelėmis bei kitais ritminiais ir melodiniais instrumentais. Anot autoriaus, grojimas ritminiais ir kitokiais instrumentais lavina mokinių ritmo pojūtį, muzikos suvokimą, suteikia galimybes kūrybinei saviraiškai. Mokiniai grodami instrumentais gali išreikšti savo siekius, įprasminti kūrybines mintis, idėjas, patirti muzikavimo džiaugsmą ir estetinį pasitenkinimą.

Pasak E. Balčyčio (2000), grojimas instrumentais labiausiai lavina tembrinę, harmoninę, polifoninę, taip pat ritminę klausą. Be to, pagroti instrumentais įmanoma įvairesnę ir sudėtingesnę muziką, negu klasės sąlygomis galima padainuoti. Grojimui instrumentais galima įvairiapusiškiau pritaikyti muzikos rašto, ritmo, solfedžio žinias ir įgūdžius, sujungti visas aktyvios veiklos formas į vieną aukštesnę išraiškos atžvilgiu muzikinę visumą.

Grojimas instrumentais yra dar svarbus ir tuo, kad mokiniai turi tiesioginį sąlytį su instrumentais, muzikos atlikimo ir skambesio specifika. Grodami instrumentais mokiniai susipažįsta su muzikine forma, garsų išgavimo būdais bei skambesiu. Taip pat grodami instrumentais mokiniai kūrybiškai mąsto, valingai derina grojimo veiksmus, koordinuoja judesius, emociškai išgyvena grojamą muziką. Taip lavėja mokinių grojimo instrumentais įgūdžiai ir kūrybiniai gebėjimai. Grojimas ritminiais instrumentais savaip kompensuoja ir mokinio dainavimo ribotumą. Praktika rodo, kad ne visi mokiniai sugeba dainuoti, o ypač intonuoti. Tuo tarpu ritminiais instrumentais mokiniai susidomi dėl jų daiktiškumo, galimybės patirti kolektyvinio muzikavimo džiaugsmą. Grojant ritminiais instrumentais siekiama parodyti muzikinio garso priklausomybę nuo žmogaus valios, supažindinti su muzikinio garso savybėmis, paskirtimi. Grodami ritminiais instrumentais mokiniai labiau klauso ir įsiklauso, yra dėmesingesni, moka muzikuoti grupėje ir individualiai, emociškai reaguoja į instrumentų skambėjimo stiprumą, tembrą, garsų aukštį. Tokiu būdu ugdomas poreikis kokybiškai groti tam, kad suteiktų kitiems džiaugsmo (Linkevičius, 1990).

Yra darbų, kurie visiškai neriboja vaikų amžiaus tarpinių mokant groti instrumentais. Vienas įdomiausių yra C. Orff „Schulwerk“. Čia grojimas ir ritmavimas organiškai susietas su muzikine improvizacija, muzikos formų kūrimu. Tai ištisa mokymo groti instrumentais sistema (Linkevičius, 1990), paremta nepaprastai didele ritminių ir melodinių instrumentų gausa ir įvairove. C. Orff siūlomi muzikos instrumentai pasižymi paprastumu, patogumu ir nereikalauja sudėtingos saugojimo technikos. Šie instrumentai dera su

rankų, kūno judesiais ir su dainavimu. Be abejo, reta kuri Lietuvos mokykla gali pasigirti tokia kokybiškų instrumentų gausa, kokią siūlo C. Orff'o muzikinė sistema, tačiau mokiniai patys yra labai išradingi. Ieškodami daiktų, kuriais išgaunami skirtingi tembrai, mokiniai kuria paprasčiausius ritminius ir melodinius instrumentus (akmenukai, įvairios medinės ir metalinės lazdelės, uždaros dėžutės su smėliu ar žirniais, riešutų kevalai ir kt.). Juos naudojant siūloma tokia veikla: a) instrumentais atlikti ritminius aido tipo diktantus; b) pritaikyti pritarimą dainoms; c) instrumentais pabrėžti stipriąsias takto dalis; d) naudojant vieną ar kitą instrumentą ieškoti garso išgavimo būdų įvairovės (švelniai braukiant, intensyviai trinant, smarkiai ar atsargiai suduodant); e) remiantis atrastais veiksmais vesti dialogą tarp mokytojo ir mokinių, mokinio ir mokinio (kreipimasis į pasirinktą mokinį, mokytojas trina lazdeles, jomis suduoda tyliai ir kelis kartus garsiai, o mokinys atsakydamas bando pakartoti arba savaip improvizuoja); f) suklasifikuoti turimus instrumentus pagal garso išgavimo būdą (mušamieji, pučiamieji), medžiaginę prigimtį (mediniai, metaliniai, stikliniai ir kt.) ir atlikti pratimus, kai atskiros grupės improvizuoja pagal rodomus skirtingus grafinius piešinius; g) improvizuotu grojimu išreikšti pačių nupieštų piešinių ar nurodytą nuotaiką (liūdesį, džiaugsmą, pakilimą), išmoktos dainos ar klausyto kūrinio idėją. Tokios siūlomos veiklos formos pirmiausia reikalauja iš mokytojo tinkamai įvertinti realias klasės galimybes ir siūlomos veiklos aktualumą mokiniams. Priklausomai nuo mokinių amžiaus, norų grojimas ritminiais instrumentais visada reikalauja ir atitinkamo mokytojo kūrybiškumo (Girdzijauskienė, 1997). Anot E. Balčyčio (2000), mokytojo kūrybiškumas pasireiškia išradingumu parenkant grojimo instrumentais mokomąją medžiagą (kūrinius), tinkamiausius muzikavimo, instrumentų tembrinių garsų, štrichų išgavimo būdus.

Apie grojimo instrumentais reikšmingumą daug rašo A. Piličiauskas (1972). Jis teigia, kad grojimu instrumentais galima visus mokinius įtraukti į aktyvią muzikinę veiklą, nes tuomet visi mokiniai, nepriklausomai nuo jų muzikinės klausos ir balso kokybės, pasijunta tarpusavyje lygūs. Anot autoriaus, grojimas instrumentais labai padeda ugdyti ritmo pajautimą, vaizduotę, melodinę klausą, muzikinę atmintį bei mokinių kūrybinę saviraišką. Taip pat grojant instrumentais visas turimas muzikos teorijas žinias visi mokiniai gali pritaikyti praktikoje. Tuo būdu grojimas instrumentais tampa ne tik vaizdinė-iliustracinė, bet ir sąmoningumą ugdanti priemonė. A. Piličiausko (1972) manymu, mokiniai grodami instrumentais gali atlikti: a) savarankiškas instrumentines pjeses, šokius; b) improvizuotą pritarimą klausomam kūriniui; c) vokalinio kūrinio (dainos) akompanimentą; d) įvairias improvizavimo užduotis. Parenkant grojimui instrumentais kūrinius reikia laikytis šių taisyklių: a) atsižvelgti į klasės mokinių gebėjimus, turimų žinių bei įgūdžių lygį; b) gerai susipažinti su instrumentuojamu kūriniu, jo nuotaika, parinkti tinkamiausius, būdingiausius instrumentus; c) groti instrumentų grupėmis, o ne visiems kartu, taip įsiklausoma į atskirų grupių skambesį; d) rinktis grojimui paprastus, nesudėtingus kūrinius. A. Piličiausko (1972) teigimu, groti reikia pradėti ne melodiniais, bet ritminiais instrumentais. Jų pagalba kuriamą muziką, remdamasis savo ilgamete patirtimi, C. Orff vertina labai teigiamai: „Elementarioji muzika – tai nėra muzika pati savaime; ji siejasi su judesiu, šokiu, žodžiu, ją reikia pačiam kurti; į ją reikia įsijungti ne klausytoju, bet

dalyviu...Elementarioji muzika nežino stambių formų, architektonikos, -ji siejasi su ostinato ir paprasto rondo rūšimi...Tai pasaulis prieinamas visiems mokiniams“ (Piličiauskas, 1972, p. 31).

A. Piličiauskas (1972) grojimui tinkančius instrumentus suskirsto sekančiai:

I. Begarsiai (imituoja muzikinį instrumentą, nebyloji klaviatūra)

II. Garsiniai, kurie skirstomi į:

1) Ritminius. Jie dar skirstomi į: a) apibrėžto (nustatomas garso aukštumas, barškutis, švilpukas, ragelis) ir b) neapibrėžto (nenustatomas ar sunku nustatyti garso aukštumą, plojimas rankomis, barškutis, lėkštė, trikampis, lazdelė, šaukštas) garso instrumentus.

2) Melodinius. Jie taip pat skirstomi į dvi rūšis: a) su fiksuoto garso aukštumu, t.y., nereikalaujantieji iš atlikėjo nuolatinio derinimo klausa (metalofonas, dūdelės, lūpinė armonikėlė, molinukai, fortepijonas) ir su nefiksuotu garso aukštumu (smuikas, gitara). Visi išvardinti instrumentai puikiai tinka grojimui muzikos pamokose. Svarbu, kad instrumentai būtų geros kokybės, pigūs, patogūs nešiojimui ir itin svarbu pasirinkti teisingą mokymo groti instrumentais metodiką, taikyti ją kūrybiškai, atsižvelgiant į mokinių galimybes. Grojimo instrumentais dėka mokiniai ne tik sieja su praktika muzikos žinias, ugdomi įvairius muzikinius gabumus, kūrybinę saviraišką bet ir pažįsta muzikos instrumentus, muzikos bei atlikėjiškos veiklos paslaptis, pasiekia atlikimo laisvę patirdami teigiamus išgyvenimus. Tokiu būdu atsiranda suinteresuotumas muzikos pamoka, meninė kokybė bei mokinių kūrybinės saviraiškos ugdymo galimybės grojimo ritminiais instrumentais veikloje.

Apibendrinant grojimo ritminiais instrumentais galimybes kūrybinei saviraiškai ugdyti galima teigti:

1. Grojimas ritminiais ir kitais instrumentais lavina mokinių ritmo pojūtį, vaizduotę, melodinę klausą, muzikinę atmintį, muzikos suvokimo gebėjimus, dėmesingumą, ugdo poreikį kokybiškai groti, sudaro galimybes kūrybinei saviraiškai skleisti. Grodami ritminiais instrumentais mokiniai gali įprasinti savo kūrybines mintis ir idėjas, patirti muzikavimo džiaugsmą, estetinį pasitenkinimą.

3. Grojimui tinkantys instrumentai skirstomi į begarsiui ir į garsinius. Pastarieji į apibrėžto ir neapibrėžto garso ritminius instrumentus, fiksuoto ir nefiksuoto garso aukštumo melodinius instrumentus. Grojimui muzikos pamokose tinka visi geros kokybės, patogūs nešiojimui instrumentai.

Literatūra

1. Dabartinis lietuvių kalbos žodynas 2000. Vilnius: Spindulys.
2. Rinkevičius Z. 2002. Muzikinis mąstymas ir jo ugdymas mokykloje. Klaipėda: Spindulys.
3. Balčytis E. 2000. Apie muzikinio ugdymo sistemą Lietuvos mokyklose. „Muzikinio ugdymo aktualijos“(1). (ŠU, p. 9-24)
4. Linkevičius K. 1990. Mokomės groti. Kaunas: Šviesa.
5. Girdzijauskienė R. 1997. Ritminės klausos lavinimas iš natų. Gama, Nr. 17, 11 p. Vilnius: Petro ofsetas.
6. Piličiauskas A. 1972. Muzikavimas, ritmavimas, improvizavimas. Vilnius: [Šiaulių K. Preikšo pedagoginis institutas].

Vida Auglinė
Klaipėdos Vėtrungės gimnazijos mokytoja ekspertė